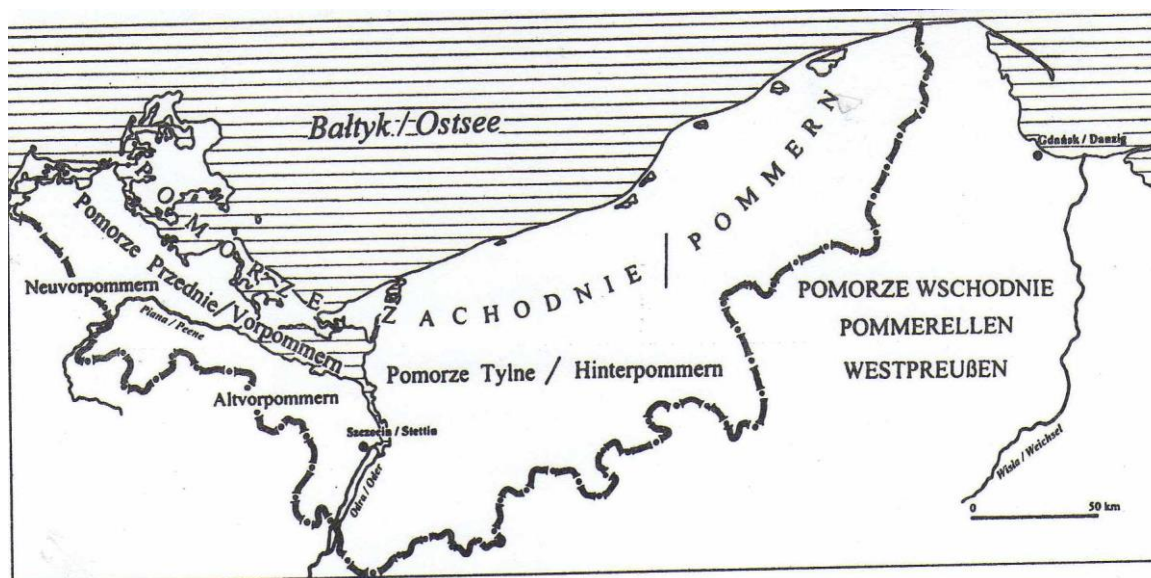

Temat 4: Pomorze – ojczyzna Kaszubów przed tysiącem lat.

Historyczne granice kraju Kaszubów wyznaczają dolna Odra (na zachodzie) i dolna Wisła (na wschodzie) oraz Bałtyk (na północy) i Noteć (na południu). Obszar ten stanowi zasadniczą część Pomorza, które rozciąga się także na ziemię zaodrzańskie, aż po rzekę Reknice.

Nomenklatura historyczno-geograficzna ziem pomorskich

(Źródło: J.M. Piskorski, *Pomorze plemienne. Historia – Archeologia – Językoznawstwo*, Poznań 2002, s. 27)

Ziemię między Odrą a Reknicą były zamieszkiwane przez Wieletoń (Luciców) – lud słowiański, etnicznie i językowo blisko spokrewniony z Kaszubami. Pozwoliło to Aleksandrowi Majkowskiemu, autorowi *Historii Kaszubów*, zaliczyć ich do grona Kaszubów. Warto wspomnieć, że ten punkt widzenia uzyskał także swą literacką wersję w twórczości Zrzeszińców (zob. załącznik). W XII w. ziemie wieleckie zostały opanowane przez Gryfitów – kaszubskich władców Księstwa Pomorskiego (zachodniokaszubskiego). Odzwierciedlenie dawnych ram terytorialnych państw Gryfitów i Subisławiców (Sobiesławiców), panujących we wschodniej części Kaszub (księstwo wschodniokaszubskie), znalazło swe odbicie w kaszubskim hymnie narodowym – *Zemia Rodnô, pëszny kaszëbsczi kraju/Òd Gduńska tu, jaż do Roztoczi bróm!* (zob. <http://kaszëbsko.com/hymn-narodowy.html>).

Pierwszą osadą kaszubską (przy założeniu, że Kaszubi pojawili się na Pomorzu dopiero w VI w.) są Dziedzice w gminie Barlinek. Za symboliczną datę powstania tej wsi przyjmuje się rok 512. W późniejszym okresie z osad zaczęły powstawać pierwsze grody, a następnie miasta. Najstarsze i zarazem najznacniejsze powstały na granicy pomorsko-

wieleckiej (Szczecin, Wolin) i pomorsko-pruskiej (Gdańsk). Szczególne znaczenie miał także Kołobrzeg, będący ośrodkiem portowym i warzelniczym.

W drugiej połowie X w. ziemie pomorskie pomiędzy Wisłą a Odrą dostały się pod panowanie polskie. Określa się to jako pierwszy piastowski podbój Pomorza. Nie wiadomo jednak dokładnie kiedy to nastąpiło, ani w jaki sposób. W 1000 r., na mocy postanowień zjazdu gnieźnieńskiego (spotkanie księcia polskiego Bolesława Chrobrego z cesarzem Ottonem III), powołano do życia biskupstwo w Kołobrzegu. Trzy lata przed jego powołaniem, do Gdańska przybył Wojciech, biskup Pragi. Celem jego misji była chrystianizacja Prusów, a Gdańsk był przedostatnim etapem tej podróży. W Gdańsku – jak podaje Jan Kanapariusz (biograf św. Wojciecha) *gromady ludu przyjmowały chrzest*. Chrześcijaństwo jednak nie zakorzeniło się na Pomorzu. Zaledwie kilka lat po utworzeniu biskupstwa kołobrzesckiego zachodnia część Pomorza odzyskała niepodległość, a prawdopodobnie w połowie XI w. uniezależniła się też jego wschodnia część.

Kamień św. Wojciecha w Leosi koło Świecia – według legendy z tego miejsca miał głosić kazanie św. Wojciech (fot. A. Hinz)

Drugą połowę XI w. oraz trzy pierwsze dekady XII w. wypełniały walki polsko-kaszubskie, w których – jak pisał Gall Anonim – *Polacy sięgali po sławę, Pomorzanie bronili wolności*. W źródłach historycznych z XI w. i początku XII w. pojawiły się wzmianki o władcach pomorskich (Siemomysł, Świętobór, Świętopełk). Uczeni wysuwają różne hipotezy na temat łączących ich związków pokrewieństwa, a także ewentualnych powiązań rodzinnych z Piastami. Jednak dopiero w latach 20. XII w. rysuje się wyraźnie postać Warcisława – protoplasty Gryfitów. W tym właśnie okresie polski książę Bolesław Krzywousty zdołał ostatecznie podbić całe Pomorze (tzw. drugi piastowski podbój), a Warcisław złożył mu hołd, zatrzymując w ten sposób dla siebie władzę w zachodniej części Kaszub (Pomorze Zachodnie). Pomimo formalnej zależności od Polski, Warcisław około

1127 r. zorganizował wyprawę na Mazowsze, w wyniku której Pomorzanie zbezczeszili pochowane w katedrze plockiej szczątki Władysława Hermana (wyciągnęli je z grobowca, rozbili i rozrzucili po wale), który znany był z krwawych najazdów na kraj Kaszubów.

Narzucenie Pomorza polskiego zwierzchnictwa wiązało się z ostatecznym wprowadzeniem chrześcijaństwa. Główna akcja chrystianizacyjna została przeprowadzona z inicjatywy Bolesława Krzywoustego w zachodniej części Kaszub (księstwie zachodniokaszubskim). Misją tą kierował Otto, biskup Bambergu. Zachodnia część ziem kaszubskich podlegała powstałemu w 1140 r. biskupstwu w Wolinie. W wyniku najazdów duńskich Wolin został zniszczony, a siedzibę biskupią przeniesiono do Kamienia Pomorskiego (1176 r.). Wschodnia część Kaszub wchodziła w XI w. zapewne w skład diecezji kruszwickiej (zakładając, że w ogóle taka diecezja istniała), a od XII w. – wrocławskiej (kujawsko-pomorskiej).

Kościół w Budzistowie z 1222 r. – najstarsza zachowana świątynia na Pomorzu Zachodnim
(fot. A. Hinz)

W XII w. nastąpił podział polityczny ziemi kaszubskiej. Zwierzchnictwo Polski nad zachodnią częścią Kaszub zakończyło się już po kilkudziesięciu latach. W 1181 r. syn Wacława I, książę Bogusław I (w bulli papieża Grzegorza IX nazwany *księciem Kaszub* –

zob. temat 2), uznał zwierzchnictwo cesarza rzymskiego (niemieckiego) Fryderyka I Barbarossy, a w 1185 r. Kanuta VI – króla Danii. Z kolei wschodnia część Kaszub aż do końca lat trzydziestych XIII w. znajdowała się pod polskim panowaniem, mimo iż krótkotrwale zwierzchnictwo sprawowała nad tym obszarem także Dania (w 1210 r. książę gdański Mściwoj I złożył hołd lenny duńskiemu królowi Waldemarowi II).

W XII w. we wschodniej części Kaszub umocnili swą władzę pierwsi przedstawiciele Subisławiców, którzy w następnym wieku uniezależnili się od Polski. Szczytowy okres rozwoju państwa wschodniokaszubskiego nastąpił za panowania Świętopelka Wielkiego (ok. 1220-1266), najwybitniejszego przedstawiciela wspomnianej dynastii. Z kolei Gryfici, pomimo obcej zależności, powiększyli w XII w. swe terytorium o ziemie wieleckie. Byli także ważnym uczestnikiem zmagani wojennych na Bałtyku, o czym świadczy choćby wyprawa księcia Racibora (brat Warcisława) na Konungahelę w 1136 r. Konungahela, znajdująca się na granicy królestw Szwecji, Danii i Norwegii, była jednym z największych portów skandynawskich. W tym mieście często odbywały się zjazdy władców tych państw.

.....
Załącznik: J. Trepczyk, *Welecëjô*, „Zrzesz Kaszëbskô” nr 14 z 15.08.1934, s. 108 (uwspółcześnienie pisowni: K. Rhode).

Welecëjô

Welecëjô, Kaszëbskô ma,

Të jedna le jes Òjczëzna,

Welecëjô, Kaszëbskô ma,

Të mie so jawą zdôwna sta!

Tam ù Ce gôj ë snôzi las

Mie przódë szëmiół w strodzi czas,

Tam ù Ce trój piãknëch jezór

Sklëni we wądolach strzód gór...

Tam ù Ce spiéwã Bôłt mie grôł

A tëlu teskniączczi w se miół,

Że dzysô na płacz jidze mie,
Dze cëzy jem – dze ni móm Ce...

Tam ù Ce jasnã blewiązkã
Trzë rzëczy wiedno brëslëją:
Westrzódkã przitczich spichów mie
So jiwrowało na dole.

Tam ù Ce jak zarzekłé w spik,
Jak czejbë òplachcył je snieg
Biôławé ùrmë chłoscã mie,
A widniã górë Wieżęcë!

Tam ù Ce spiéwôł mie skòwronk,
Do kòscółka zôs wòłôł zwónk;
A wiater z mòrzô nôszôł zëw,
Że wstôwô dziejów naju spiéw...

Tam ù Ce żniwa prawie są,
Złotawò zbòża so sklëniã,
A z prôcë kòsów ë grablësk
Za wòlã Bòską rosce zwësk.

Tam ù Ce jesén czerwònie
A zëma smiedzã zaskrzëpi;
Zymk kwiôtkama Ce òpsëpie,
Le mie tak smùtno hewò je...

Do bratów tej ẽ soster mich,
Co ùcemiãdźi noszą grzéch
Jô wòłajã tu z cëzënë:
Niech „Dobëcé ẽ Zdar” nóm mdze!

Niech nie bãdze nóm nijak żòł
Òfiarë łòżëc za ten mól,
Dze wòłò przënòlégò nóm,
A swójńszi napòczniemë gón!..

Welecëjò, Kaszëbskò ma,
Të jedna le jes Òjczëzna
Welecëjò, Kaszëbskò ma
Të mie so jawã zdòwna sta!..

Uwaga!

Scenariusze lekcji omawiające powyższe zagadnienia wraz z materiałami źródłowymi w języku kaszubskim znajdują się w *Pomeranii*, w numerach 4, 5, 6 i 9 z 2009 roku.

Bibliografia

Borzyszkowski J., Mordawski J., Treder J., *Historia, geografia i piśmiennictwo Kaszubów*, Gdańsk 1999.

Labuda G., *Historia Kaszubów w dziejach Pomorza, t. 1: czasy średniowieczne*, Gdańsk 2006.

Labuda G., *Kaszubi i ich dzieje. Pisma wybrane*, Gdańsk 2000.

Labuda G., *O Kaszubach*, Gdynia 1991.

Piskorski J.M., *Pomorze plemienne. Historia – Archeologia – Językoznawstwo*, Poznań 2002.

Szrejter A., *Wielka wyprawa księcia Racibora. Zdobywanie grodu Konungahela przez Słowian w 1136 roku*, Warszawa 2013.

<http://tygodnik2003-2007.onet.pl/3229,1401027,0,dzial.html>